936 ← Vánoce 1934: JP na návštěvě u Husserla: mluví se o TGM ←

Patočkův vztah k Masarykovi byl od mládí utvářen jeho otcem: TGM byl Josefu Patočkovi intelektuální autoritou mj. v problematice umělecké výchovy na školách. Masaryk bude procházet publicistikou i samostatnými studiemi Jana Patočky celoživotně, bez ohledu na přízeň či nepřízeň režimů. Při Patočkově návštěvě ve Freiburku o vánocích 1934 vzpomínal Husserl na své někdejší přátelství s Masarykem, rovněž odchovancem filosofie Franze Brentana.
V souvislosti s pražskými přednáškami Patočka srovnává Husserla a Masaryka „v čase krize“ v revui *Kvart* 1936. V chmurném roce 1939 je Masaryk Patočkovi součástí povzbudivého duchovního fondu „české vzdělanosti v Evropě“. K Masarykovi a jeho „humanitní ideji“ se Patočka ohlíží za války i po ní, vstříc náporu totalitních ideologií. *Dvě studie o Masarykovi*, vydané v r. 1977 v samizdatu, budou poslední prací dokončenou za Patočkova života.

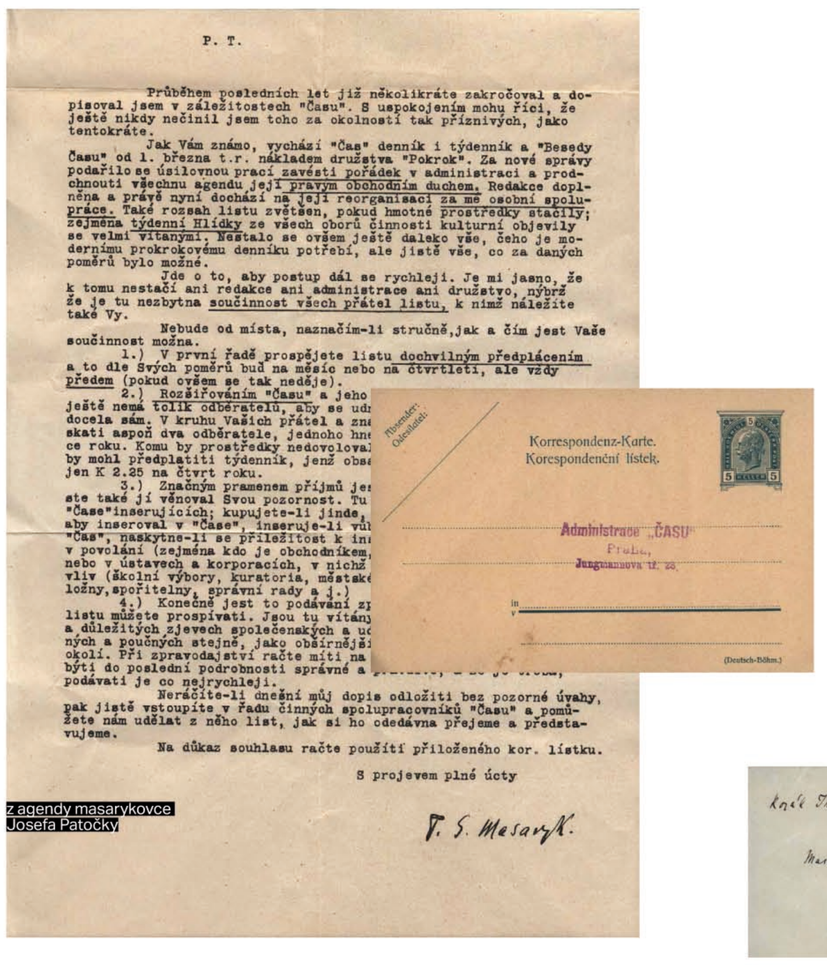

P. T.

Průběhem posledních let již několikráte zakročoval a dopisoval jsem v záležitostech "Času". S uspokojením mohu říci, že ještě nikdy nečinil jsem toho za okolností tak příznivých, jako tentokráte.

Jak Vám známo, vychází "Čas" denník i týdenník a "Besedy Času" od 1. března t.r. nákladem družstva "Pokrok". Za nové správy podařilo se úsilovnou prací zavésti pořádek v administraci a prodchnouti všechnu agendu její pravým obchodním duchem. Redakce doplněna a právě nyní dochází na její reorganisaci za mé osobní spolupráce. Také rozsah listu zvětšen, pokud hmotné prostředky stačily; zejména týdenní Hlídky ze všech oborů činnosti kulturní objevily se velmi vítanými. Nastalo se ovšem ještě daleko vše, čeho je modernímu prokrokovému denníku potřebí, ale jistě vše, co za daných poměrů bylo možné.

Jde o to, aby postup dál se rychleji. Je mi jasno, že k tomu nestačí ani redakce ani administrace ani družstvo, nýbrž že je tu nezbytna součinnost všech přátel listu, k nimž náležíte také Vy.

Nebude od místa, naznačím-li stručně, jak a čím jest Vaše součinnost možna.

1.) V první řadě prospějete listu dochvilným předplácením a to dle Svých poměrů buď na měsíc nebo na čtvrtletí, ale vždy předem (pokud ovšem se tak neděje).

2.) Rozšiřováním "Času" a jeho ... ještě nemá tolik odběratelů, aby se udr... docela sám. V kruhu Vašich přátel a zna... skati aspoň dva odběratele, jednoho hne... ce roku. Komu by prostředky nedovolova... by mohl předplatiti týdenník, jenž obs... jen K 2.25 na čtvrt roku.

3.) Značným pramenem příjmů je... ste také jí věnoval Svou pozornost. Tu... "Čase" inserujících; kupujete-li jinde, ... aby inseroval v "Čase", inseruje-li vů... "Čas", naskytne-li se příležitost k in... v povolání (zejména kdo je obchodníkem, ... nebo v ústavech a korporacích, v nichž ... vliv (školní výbory, kuratoria, městské ... ložny, spořitelny, správní rady a j.)

4.) Konečně jest to podávání z... listu můžete prospívati. Jsou tu vítaný... a důležitých zjevech společenských a u... ných a poučných stejně, jako obšírnější ... okolí. Při zpravodajství račte míti na ... býti do poslední podrobnosti správné a ... podávati je co nejrychleji.

Neráčíte-li dnešní můj dopis odložiti bez pozorné úvahy, pak jistě vstoupíte v řadu činných spolupracovníků "Času" a pomůžete nám udělat z něho list, jak si ho odedávna přejeme a představujeme.

Na důkaz souhlasu račte použíti přiloženého kor. lístku.

S projevem plné úcty

T. G. Masaryk.

Korrespondenz-Karte.
Korespondenční lístek.

Administrace „ČASU"
Praha,
Jungmannova tř. 28.

z agendy masarykovce Josefa Patočky

ze studijních výpisků Jana P. z masarykian 20. let

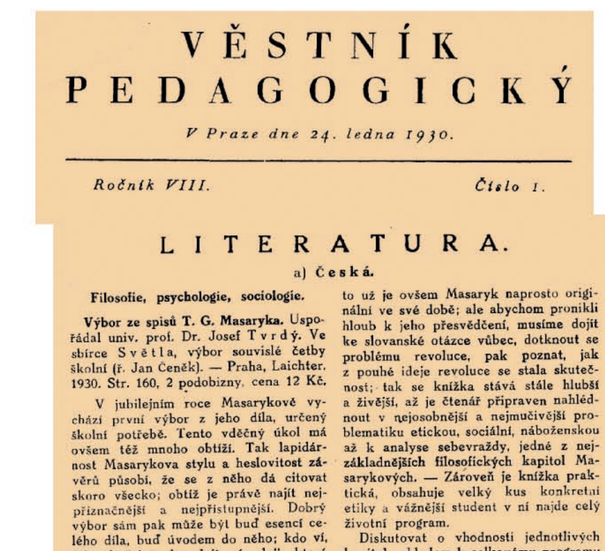

VĚSTNÍK PEDAGOGICKÝ

V Praze dne 24. ledna 1930.

Ročník VIII. *Číslo 1.*

LITERATURA.

a) Česká.

Filosofie, psychologie, sociologie.

Výbor ze spisů T. G. Masaryka. Uspořádal univ. prof. Dr. Josef Tvrdý. Ve sbírce Světla, výbor souvislé četby školní (ř. Jan Ceněk). — Praha, Laichter. 1930. Str. 160, 2 podobizny, cena 12 Kč.

V jubilejním roce Masarykově vychází první výbor z jeho díla, určený školní potřebě. Tento vděčný úkol má ovšem též mnoho obtíží. Tak lapidárnost Masarykova stylu a heslovitost závěrů působí, že se z něho dá citovat skoro všecko; obtíž je právě najít nejpříznačnější a nejpřístupnější. Dobrý výbor sám pak může být buď esencí celého díla, buď úvodem do něho; kdo ví, jak obyčejně dopadají „úvody“, které si kladou za úkol spojení obou úloh, nebude mít mnoho důvěry v možnost takového podniku. Výbor prof. Tvrdého je úvodem do Masarykova myšlení a do jeho osobnosti a je za tímto cílem sestaven velmi rozumně. Stručný úvod, který vedle životopisu obsahuje charakteristiky Masarykových děl a jasné informace o životních situacích, jimiž procházel; zde není nic zbytečného, vše podáno prostě, jasně, živě (hlavní předlohou tu byly Čapkovy rozhovory s Masarykem). Stručná literatura o Masarykovi, kde uvedeny spisy dostupné a přístupné. Poté následuje výběr dvaadvaceti obšírných citátů, příp. kapitol z Masarykových spisů; některé veřejné projevy uvedeny v celku. Nepostupují chronologicky; jsou seřazeny podle problémů a postupují, abych tak řekl, od povrchu k nitru: studium a význam básnických děl, význam vědy pro život, to jsou otázky, o nichž způsobem podobným mohl pojednati i někdo jiný; filosofie malého národa, filosofie českých dějin, to už je ovšem Masaryk naprosto originální ve své době; ale abychom pronikli hloub k jeho přesvědčení, musíme dojít ke slovanské otázce vůbec, dotknout se problému revoluce, pak poznat, jak z pouhé ideje revoluce se stala skutečnost; tak se knížka stává stále hlubší a živější, až je čtenář připraven nahlédnout v nejosobnější a nejmučivější problematiku etickou, sociální, náboženskou až k analyse sebevraždy, jedné z nejzákladnějších filosofických kapitol Masarykových. — Zároveň je knížka praktická, obsahuje velký kus konkretní etiky a vážnější student v ní najde celý životní program.

Diskutovat o vhodnosti jednotlivých kapitol vzhledem k celkovému programu zde nelze, to je vždy více nebo méně věcí taktu autora výběru. Oprav a rozšíření by však potřebovala poznámková část knížky (poznámkami je opatřena každá jednotlivá kapitola). Když se v textu vytkne jméno Macaulay (str. 35) a poví se pak bez výkladu, že napsal eseje o Miltonovi, Baconovi a j., když se mezi pracemi Mickiewiczovými uvádí vše možné, ale nikoli Pan Tadeusz (str. 87), dělá to dojem přílišného spěchu. Většina biografických poznámek trpí přílišnou stručností; „největší filosof“, „největší romanopisec“ nejsou vysvětlivky, nýbrž neurčité náznaky. Některé charakteristiky, jako na př. Pascalova (str. 39), jsou v rozporu se zněním Pascalových textů. Že by Pascal tvrdil, že mechanické zvykání na náboženství plodí víru, tomu odporuje nejslavnější text Myšlenek, sázka na víru. Některé poznámky ve své stručnosti budou nepoučené mládeži nepochopitelné: na př. o Humovi (str. 39). — Tyto drobné nedostatky, jež se ovšem nedotýkají vlastního merita

230

ženských požadavků. Není však potřebí tak důkladného odnaturalisování, jaké provádí Hromádka. Víra, jak ji pojímá, je vlastně objektivovaný kategorický imperativ, vědomí absolutní odpovědnosti, které ví o svém božském původu. Ale k podstatě víry nepatří vědomí, že je způsobena samým Bohem; taková víra by se totiž změnila v evidentní přesvědčení o své pravdě; je ostatně více než pochybno, je-li možno rozborem jakéhokoli zážitku dospět k vědomí o jeho příčině. Domnívám se, že obsah víry je konkretnější a prostší: Bůh všecko dobře řídí. To je živé slovo víry, které odpovídá bolestnému mravnímu úsilí lidskému a je jeho nejvyšší odměnou. Není to však Deus ex machina, řešící z venčí všecky lidské problémy. Je to jedna z funkcí lidských, o nic více a o nic méně v rukou božích nežli všecko ostatní. — Pokud není jasno o předpokladech, pokud není ukázáno, jak in concreto theologie řeší lidské základní problémy, je ovšem Hromádkova kritika a jeho domyšlení Masaryka na mrtvém bodě.

Jinak má kniha zásluhu, že usiluje o důkladnost a co možná nejúplnější rozbor Masarykova zjevu (kapitoly: Osobnost, Filosof, Křesťan, Evropan, Čech, Odkaz). Už ukázati, jak těžká je to práce a jaké důkladné přípravy vyžaduje, je zásluha. Hromádkova kniha ovšem není definitivní, zhodnotit všecky Masarykovy filosofické motivy zůstane jistě vyhrazeno filosofu-odborníku, ale je hlubší nežli předchozí práce. Občasná retoričnost a trochu nadměrné sebevědomí je na závadu působivosti knihy, nutno ji však odpustit jedinému našemu obšírnějšímu rozboru Masaryka. J. Patočka.

IX. SLET VŠESOKOLSKÝ
PRAHA 12. VI. — 6. VII. 1932

DOPISNICE

Pan T. Patočka
student mat.-fyz. v.
Praha - XII.
Benarova, 4.

s JP zavzpomínal Husserl na společný čas s TGM v Lipsku

pohřební průvod TGM směřoval k filosofické fakultě: JP mu přihlížel se schodiště

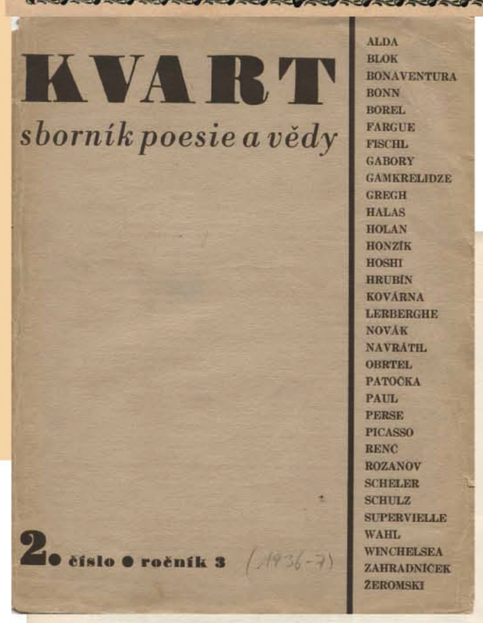

KVART
sborník poesie a vědy

ALDA
BLOK
BONAVENTURA
BONN
BOREL
FARGUE
FISCHL
GABORY
GAMKRELIDZE
GREGH
HALAS
HOLAN
HONZÍK
HOSHI
HRUBÍN
KOVÁRNA
LERBERGHE
NOVÁK
NAVRÁTIL
OBRTEL
PATOČKA
PAUL
PERSE
PICASSO
RENÉ
ROZANOV
SCHELER
SCHULZ
SUPERVIELLE
WAHL
WINCHELSEA
ZAHRADNÍČEK
ŽEROMSKI

2. číslo ● ročník 3 (1936-7)

Masarykovo a Husserlovo pojetí duševní krise evropského lidstva

Thema, kterým se zabývá tento článek, je takřka sázkou, pokusem, který se musí zprvu zdáti s filosofického hlediska buď vnějškovým nebo odvážným. Jaký smysl — tak se budeme právem ptáti — může míti paralela mezi dvěma myslители tak hluboce odlišnými, kteří, třeba spolu měli společné základní školské východisko, přece vycházejí v celku od docela jiných problémů, sledují filosoficky docela odlišné cíle a pracují též methodami úplně jinými? Nemá snad náš článek být zcela vnějškově podmíněným srovnáním, které může vést k nějakému jednotnému výsledku pouze za

91

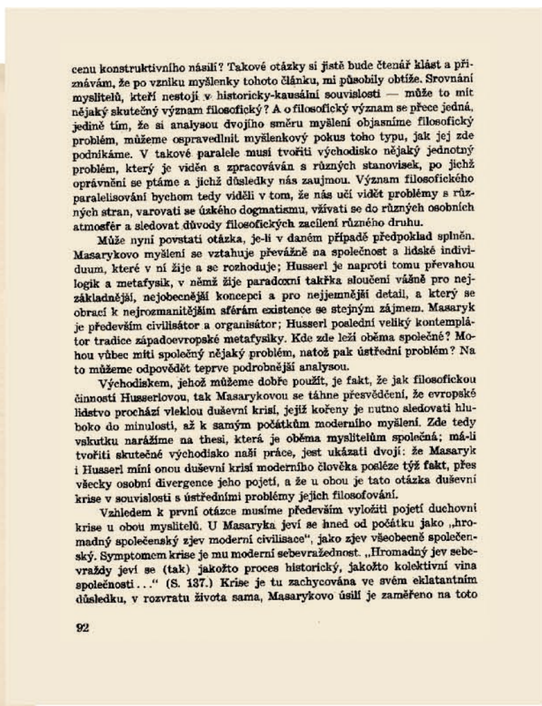

cenu konstruktivního násilí? Takové otázky si jistě bude čtenář klást a přiznávám, že po vzniku myšlenky tohoto článku, mi působily obtíže. Srovnání myslitelů, kteří nestojí v historicky-kausální souvislosti — může to mít nějaký skutečný význam filosofický? A o filosofický význam se přece jedná, jedině tím, že si analysou dvojího směru myšlení objasníme filosofický problém, můžeme ospravedlnit myšlenkový pokus toho typu, jak jej zde podnikáme. V takové paralele musí tvořiti východisko nějaký jednotný problém, který je viděn a zpracováván s různých stanovisek, po jichž oprávnění se ptáme a jichž důsledky nás zaujmou. Význam filosofického paralelisování bychom tedy viděli v tom, že nás učí vidět problémy s různých stran, varovati se úzkého dogmatismu, vžívati se do různých osobních atmosfér a sledovat důvody filosofických zacílení různého druhu.

Může nyní povstati otázka, je-li v daném případě předpoklad splněn. Masarykovo myšlení se vztahuje převážně na společnost a lidské individuum, které v ní žije a se rozhoduje; Husserl je naproti tomu převahou logik a metafysik, v němž žije paradoxní takřka sloučení vážně pro nejzákladnější, nejobecnější koncepci a pro nejjemnější detail, a který se obrací k nejrozmanitějším sférám existence se stejným zájmem. Masaryk je především civilisátor a organisátor; Husserl poslední veliký kontemplátor tradice západoevropské metafysiky. Kde zde leží oběma společné? Mohou vůbec míti společný nějaký problém, natož pak ústřední problém? Na to můžeme odpovědět teprve podrobnější analysou.

Východiskem, jehož můžeme dobře použít, je fakt, že jak filosofickou činností Husserlovou, tak Masarykovou se táhne přesvědčení, že evropské lidstvo prochází vleklou duševní krisí, jejíž kořeny je nutno sledovati hluboko do minulosti, až k samým počátkům moderního myšlení. Zde tedy vskutku narážíme na thesi, která je oběma myslitelům společná; má-li tvořiti skutečné východisko naší práce, jest ukázati dvojí: že Masaryk i Husserl míní onou duševní krisi moderního člověka posléze týž fakt, přes všecky osobní divergence jeho pojetí, a že u obou je tato otázka duševní krise v souvislosti s ústředními problémy jejich filosofování.

Vzhledem k první otázce musíme především vyložiti pojetí duchovní krise u obou myslitelů. U Masaryka jeví se hned od počátku jako „hromadný společenský zjev moderní civilisace“, jako zjev všeobecně společenský. Symptomem krise je mu moderní sebevražednost. „Hromadný jev sebevraždy jeví se (tak) jakožto proces historický, jakožto kolektivní vina společnosti...“ (S. 137.) Krise je tu zachycována ve svém eklatantním důsledku, v rozvratu života sama, Masarykovo úsilí je zaměřeno na toto

92

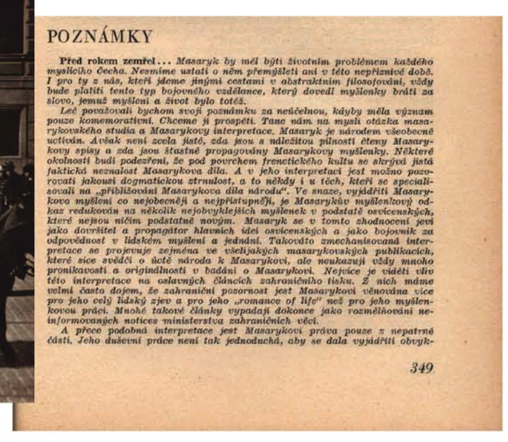

POZNÁMKY

Před rokem zemřel... *Masaryk by měl býti životním problémem každého myslícího Čecha. Nesmíme ustati o něm přemýšleti ani v této nepříznivé době. I pro ty z nás, kteří jdeme jinými cestami v abstraktním filosofování, vždy bude platiti tento typ bojovného vzdělance, který dovedl myšlenky bráti za slovo, jemuž myšlení a život bylo totéž.*

Leč považovali bychom svoji poznámku za netečelnou, kdyby měla význam pouze komemorativní. Chceme ji prospěti. Tane nám na mysli otázka masarykovského studia a Masarykovy interpretace. Masaryk je národem všeobecně uctíván. Avšak není zcela jisté, zda jsou s náležitou pilností čteny Masarykovy spisy a zda jsou šťastně propagovány Masarykovy myšlenky. Některé okolnosti budí podezření, že pod povrchem frenetického kultu se skrývá jistá faktická neznalost Masarykova díla. A v jeho interpretaci jest možno pozorovati jakousi dogmatickou strnulost, a to někdy i u těch, kteří se specialisovali na „přibližování Masarykova díla národu“. Ve snaze, vyjádřiti Masarykovo myšlení co nejobecněji a nejpřístupněji, je Masarykův myšlenkový odkaz redukován na několik nejobvyklejších myšlenek v podstatě osvícenských, které nejsou ničím podstatně novým. Masaryk se v tomto zhodnocení jeví jako dovršitel a propagátor hlavních idei osvícenských a jako bojovník za odpovědnost v lidském myšlení a jednání. Takovádo zmechanisovaná interpretace se projevuje zejména ve všelijakých masarykovských publikacích, které sice svědčí o úctě národa k Masarykovi, ale neukazují vždy mnoho pronikavosti a originálnosti v bádání o Masarykovi. Nejvíce je vidéti vliv této interpretace na oslavných článcích zahraničního tisku. Z nich máme velmi často dojem, že zahraniční pozornost jest Masarykovi věnována více pro jeho celý lidský zjev a pro jeho „romance of life“ než pro jeho myšlenkovou práci. Mnohé takové články vypadají dokonce jako rozmělňování neinformovaných notices ministerstva zahraničních věcí.

A přece podobná interpretace jest Masarykovi práva pouze z nepatrné části. Jeho duševní práce není tak jednoduchá, aby se dala vyjádřiti obvyk-

349